

Nya vattenventiler i Ågatan

L2010:3508

Ågatan

Söderköpings stad & kommun

Östergötlands län

Helén Romedahl

Tekniska och administrativa uppgifter

Fastighet/område/sträcka	Ågatan
Stad/Socken	Söderköping
Kommun	Söderköping
Län och landskap	Östergötland
Fornlämning	L2010:3508
Koordinatsystem	SWEREF 99TM
Höjdsystem	RH 2000
Mätteknik	RTK-GPS
Typ av undersökning	Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning
Lst dnr	431-5419-2025
Lst handläggare	Maria Sjöqvist
ÖM dnr	0120/25
ÖM projektnr	002651
KMR uppdragsnummer	202500296
Uppdragsgivare	Länsstyrelsen Östergötland
Kostnadsansvarig	Söderköpings kommun
Projektledare	Helén Romedahl
Biträdande projektledare	-
Personal	-
Rapportansvarig	Helén Romedahl
Fältarbete/fältarbetstid	2025-03-24
Totalt utreddes/undersöktes	drygt 18 m ²
Foto	Ja
Fynd	Nej
Analys	-
ÖM Intrasis nr	-
Grafik	Helén Romedahl
Renritning	Johan Levin
Grafisk form	Johan Levin

Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands museum.

Upphovsrätt: om inget annat anges gäller Creative Commons licens CC BY.

Villkor på <http://creativecommons.org/licenses/by/2.5/se>

Nya vattenventiler i Ågatan

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	4
Syfte och metod	4
Områdesbeskrivning	4
Resultat	4
Referenser	8
Bilaga 1. Profilritning	9

*Omslagsbild: Parti av Ågatan mot öster. Foto anders Lindahl, 1951
(Östergötlands museum digitala arkiv, OM.E.015398).*

ÖSTERGÖTLANDS MUSEUM
ARKEOLOGI OCH BYGGNADSVÅRD

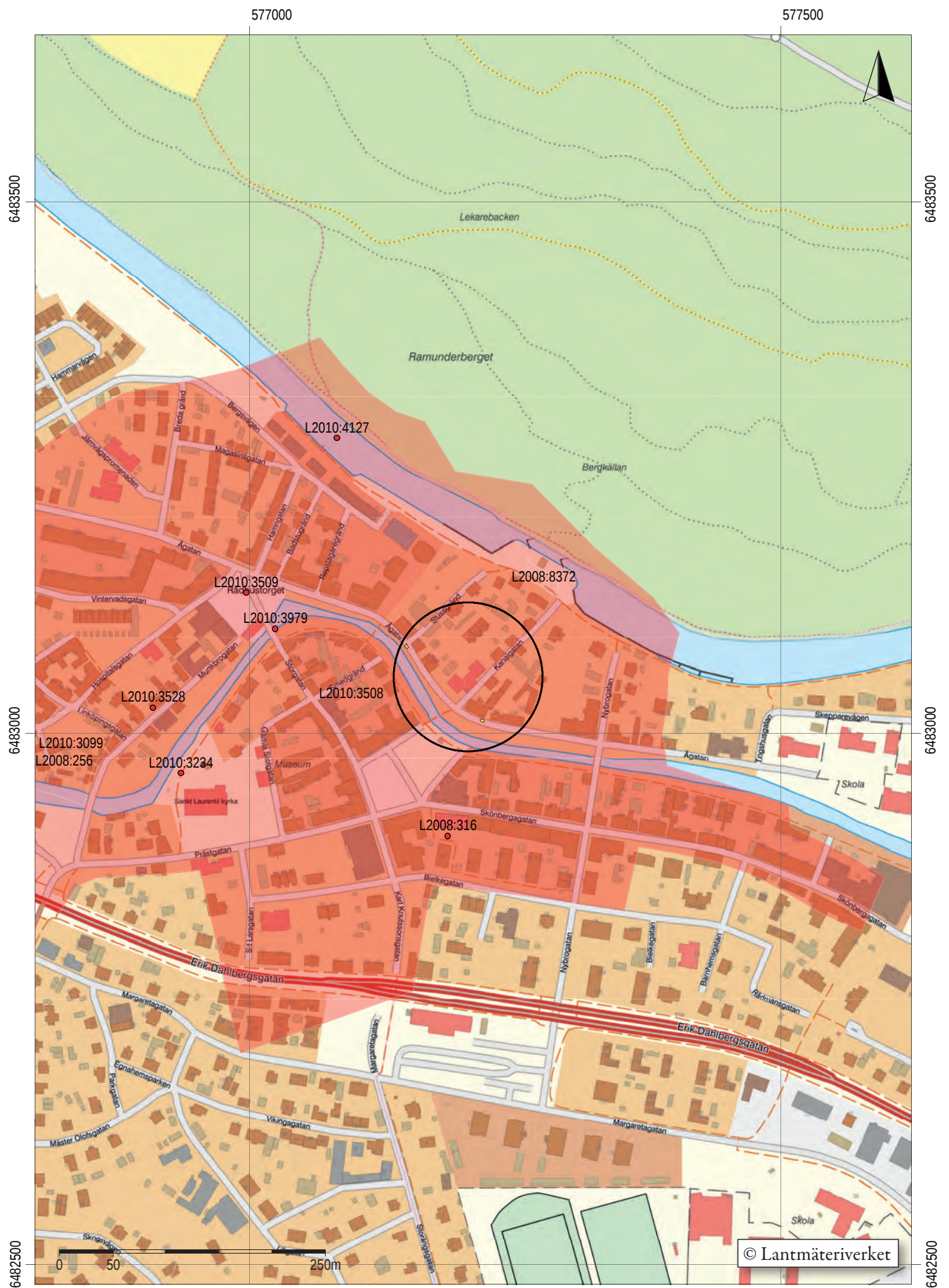
Box 232 • 581 02 Linköping • 013 - 23 03 00 • www.ostergotlandsmuseum.se

Sammanfattning

Den 24 mars 2025 genomförde Östergötlands museum en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning i Ågatan i Söderköping. Schakten var belägna inom Söderköpings medeltida och historiska stadslager, L2010:3508. Arbetet för-
anleddes av att två vattenventiler läckte och behövde bytas ut. I huvudsak utgjordes
schakten endast av fyllnadsmassor med sand och grus. I schaktet närmast Slussgränd
syntes dock, i ena schaktsektionen, en sekvens med lager.

Helén Romedahl
antikvarie

Figur 2. Utdrag ur Topografiska webbkartan med undersökningsområdet markerat. Skala 1:5 000.

Inledning

Den 24 mars 2025 genomförde Östergötlands museum en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning i Ågatan i Söderköping. Schakten var belägna inom Söderköpings medeltida och historiska stadslager, L2010:3508. Arbetet föranleddes av att två vattenventiler läckte och behövde bytas ut. Arbetet utfördes på uppdrag av Länsstyrelsen Östergötland. För de arkeologiska kostnaderna svarade Söderköpings kommun. Ansvarig för fält- och rapportarbete var Helén Romedahl.

Syfte och metod

Syftet med den arkeologiska undersökningen var att med ett vetenskapligt sätt dokumentera fornlämningen. Undersökningen utfördes som en schaktningsövervakning. Schakten mättes in med RTK-GPS. En sektionsritning upprättades och fotografier togs. Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands museum.

Områdesbeskrivning

Söderköping är belägen ca 2,5 mil från Slätbaken i en dal som sträcker sig i öst-västlig riktning. Dalen omges av ett kuperat landskap med skogbevuxna moränkullar. Genom stadsområdet flyter Storån, den delvis kulverterade Lillån samt Göta kanal. Norr om staden finns Ramunderberget. Söderköping omnämns skriftligen första gången år 1250 i ett testamente där drottning Katarina överlåter platsen till sin syster Benedicta (Ljung 1949).

Staden växte fram i början av 1200-talet som en utveckling av en äldre centralort med en marknadsplats i anslutning till Storån. Var denna marknadsplats haft sin exakta lokalisering är oklart. Arkeologiska undersökningar visar dock på att det är i kvarteren närmast Storån, bla kv Hertigen (längs med Hospitalsgatan, strax innan Rådhusorget) som de sen vikingatida och tidigmedeltida bebyggelselämningarna finns (Feldt & Ohlsén 2005, Tesch & Hasselmo 1987).

Från slutet av 1200-talet och fram till 1400-talet var Söderköping en betydande hamnstad. Det fanns även goda vägförbindelser inåt landet. Sannolikt bidrog uppgrundningen av hamnområdet under senare delen av medeltiden till att staden under 1600-talet förlorade sin ställning, vilken övertogs av Norrköping och Valdemarsvik (Broberg & Hasselmo 1978).

Man tror att Ågatans äldsta sträckning löpte en bit ovan den nuvarande och att det var först under senmedeltiden, när Storån gick tillbaka på grund av landhöjning, som gatan fick sin nuvarande sträckning. Flera gator och gränder har lett från Ågatan upp mot Ramunderberget och i de kvarter som ansluter längs gatans norra sida har man hittat spår efter dessa gränder i form av kavelbroar. Kavelbroar har även hittats inne i kvarteren, dessa kan ha lett fram till gårdarna inne i kvarteren men kan också representera gränder som försvunnit. Huvuddelen av Söderköpings medeltida gatusträckningar sammanfaller med dagens. Mellan huvudgatorna och i området ner mot åarna fanns dock fler gränder än vad som idag är fallet. Den andra skillnaden är att flera av de medeltida gatorna och gränderna, däribland Ågatan, som nämndes här ovan, varit förskjutna i sidled och ibland går att finna i det som idag utgör tomtmark (Broberg & Hasselmo 1978:52). Man har även noterat att samtliga av Söderköpings huvudgator, däribland Ågatan, ligger i topografiskt lämpliga områden. I Vintervadskvarteret ligger gatorna på en förhöjning och följer sluttningen ner mot den idag kulverterade Lillån och Rådhusorget. Ågatan löper parallellt med Storån.

Ett flertal arkeologiska undersökningar har utförts i Ågatan, framförallt i samband med ledningsdragningar. Man har då dokumenterat hus i flera nivåer, rester efter brygga och kavelbroar. Genom fynd och stratigrafi har lämningarna kunnat dateras till tidig-/senmedeltid (Lindgren-Hertz 1996). Mitt för ett av de nu aktuella schakten ligger Slussgränd vars medeltida sträckning har dokumenterats i fem nivåer. Till gränden anslöt bebyggelse. Lämningarna har med hjälp av dendrokronologisk analys samt keramik daterats till tiden mellan 1200–1500 (Tesch 1979).

Mot bakgrund av 1779 års stadskarta (rektifierad) över Söderköping stad framgår att det ena av de undersökta schakten nära nog ligger på kanten av Storån och att där finns markerat ”damm” och ”qvarn”

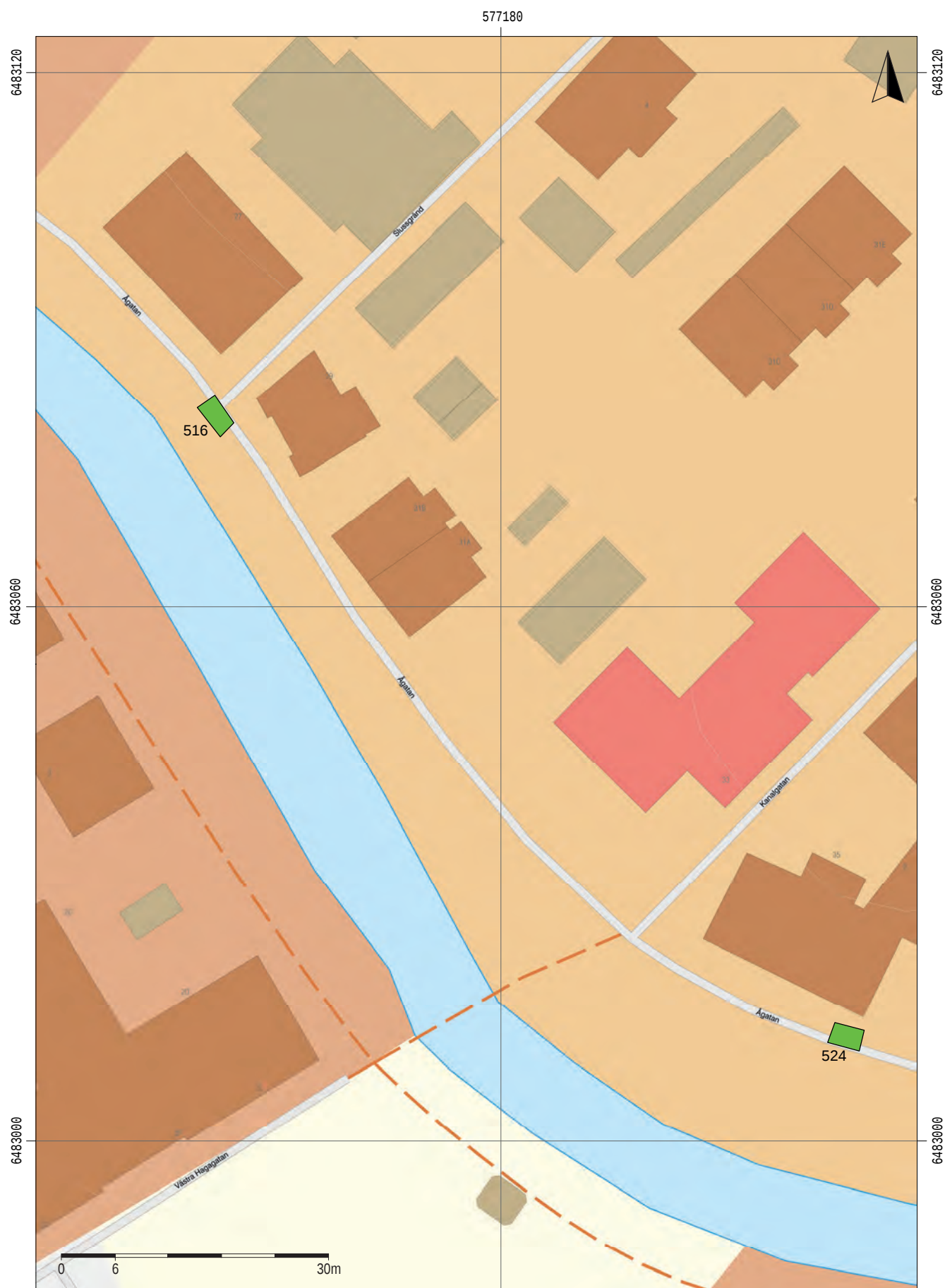
Resultat

Två schakt, schakt 516 och 524, togs upp i gatumark, se figur 4.

Schakt 516 togs upp mitt för Slussgränd och nära Storån. Schaktet mätte ca 4,0 x 2,5 m och grävdes till ett djup om ca 2 m. Större delen av schaktet var stört av tidigare ledningsdragningar och utgjordes av recenta fyllnadsmassor med grus och sand.

Figur 3. Ett av de undersökta schakten mot bakgrund av 1779 års stadskarta över Söderköping (LMS akt D111-1:16). Skala 1:600.

Figur 4. Schakten som togs upp i Ågatan. Skala 1:600.

Vid schaktets nordvästra hörn fanns emellertid en bevarad lagersekvans. Äldsta synliga lagerhorisonten, på 2 m djup, var ett skikt med grå ostratifierad sand, följt av ett brunt matjordslager som innehöll en del fragment av kalkbruk och tegelkross. Därpå följde 1 m tjocka bärlager. Med tanke på att schaktet var beläget ca 4 m från åkanten kan sanden i schaktbotten ha en koppling till ån och vara från en tid då den gick högre upp än vad som är fallet idag. Möjligen kan då det överliggande matjordslaget vara påfört i samband med en omläggning av Ågatan då den får en sträckning som helt eller delvis sammanfaller med den sträckning som gatan har idag.

Schakt 524 togs upp i gatan mitt emellan Ågatan 35 och 37. Schaktet mätte ca 3,6 x 2,4 m och schaktades ner till ett djup om 2 m. Detta schakt utgjordes enbart av recenta fyllnadsmassor av grus och sand. Inget av arkeologiskt intresse var bevarat.

Figur 6. Schakt 516 efter grävning. I västra schaktväggen fanns en bevarad sekvens med lager (röd markering). Foto mot väster, Helén Romedahl, ÖM.

Figur 5. Schakt 516 mitt för Slussgränd. Foto mot nordöst, Helén Romedahl, ÖM.

Figur 7. Schakt 524 innehöll enbart moderna fyllnadsmassor med sand och grus. Foto mot öster, Helén Romedahl, ÖM.

Referenser

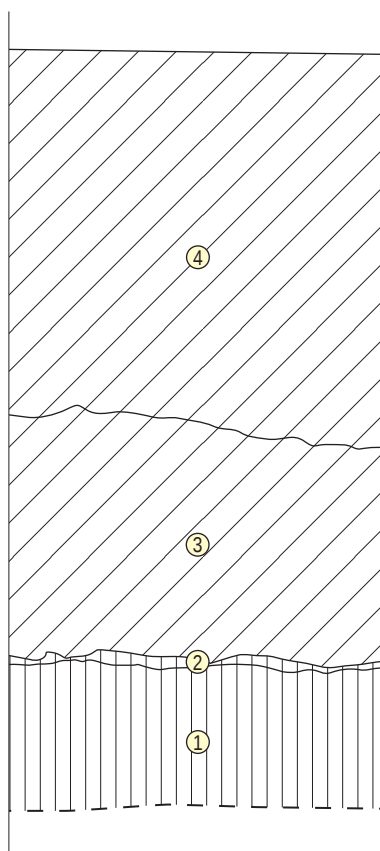
- Broberg, B & Hasselmo, M. 1978. *Medeltidsstaden 5, Söderköping*. Riksantikvarie-ämbetet. Stockholm.
- Lindgren-Hertz, L. 1996. *Ågatan, mellan Nybrogatan och Rådhusorget*. RAÄ Uv-Linköping. Rapport 1996:51.
- Ljung, S. 1949. *Söderköpings historia*. Första delen. Tiden till 1568.
- Claréus, C. 1985. Antikvarisk schaktningsövervakning, Åpromenaden, Söderköping. Östergötlands museum. Arkivrapport.
- Feldt, A-C & Ohlsén, M. 2005. *På vikingatida grund i kv Hertigen 3*. Östergötlands museum. Rapport 2005:3.
- Tesch, S. 1978. *Nybrogatan, Söderköping*. Rapport, arkeologisk kontroll VA-ledning.
- Tesch, S. 1979. Arkeologisk undersökning i Slussgränd. RAÄ, Arkivrapport.
- Tesch, S & Hasselmo, M. 1987. *Söderköping. 2000 år på 20 år*. Arkeologi i Mellansverige.

Kartreferens

Lantmäteristyrelsens arkiv

Söderköping stad, mätning 1779. Akt D111-1:16. Simon Petter Löfgren.

Bilaga 1. Profiliritning

1. Grå, ostratifierad sand.
2. Ljus sand.
3. Grå sand med tegelkross och kalkbruk.
4. Bärlager.

0 1m

Ågatan, Slussgränd, Schakt 516
Söderköpings stad
Söderköpings kommun, Ög
L2010:3508
Profilritning 1
Skala 1:20
Dnr 0120/25
2025-03-24 Helén Romedahl
Renritning Johan Levin

Den 24 mars 2025 genomförde Östergötlands museum en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning i Ågatan i Söderköping. Schakten var belägna inom Söderköpings medeltida och historiska stads-
lager, L2010:3508. Arbetet föranleddes av att två vattenventiler läckte och behövde bytas ut. I huvudsak utgjordes schakten endast av fyllnadsmassor med sand och grus. I schaktet närmast Slussgränd syntes dock, i ena schaktsektionen, en sekvens med lager.

ISSN 1403-9273

Rapport 2025:16